

Ráðstöfun mjólkur og inn- og útflutningur

ÞRÓUN SÖLU MJÓLKURVARA Á LIÐNUM ÁRUM

Heildarsala mjólkurvara frá aðildarfélögum SAM, mælt í kílóum og lítrum, jókst um 1,1% frá árinu 2023 til 2024, eða um 585 tonn. Aukning var í sölu flestra vörflokka. Síðustu ár hefur sala nýmjólkur og G-mjólkur aukist öll ár nema eitt (Covid), en sala hefur dregist saman á drykkjarmjólk með minna fituinnihald. Sala sýrðra mjólkurafurða hefur einnig minnkað á liðnum árum.

Breytingar frá árinu 2023 í einstökum vörflokkun voru þannig að í flokknum mjólk og sýrðar vörur jókst sala um 263 tonn (0,7%), í flokknum rjómi og sýrður rjómi minnkaði sala um 15 tonn (-0,5%). Sala skyr jókst um 215 tonn (6,3%), viðbits um 79 tonn (3,2%) og osta um 50 tonn (0,8%). Samdráttur var í sölu á dufti, en salan minnkaði um sjö tonn (0,5%).

Vörflokkurinn mjólk og sýrðar vörur inniheldur meðal annars sölu á mjólk til vinnslu í fyrirtækjum sem vinna mjólkurvörur, en eru ótengd Samtökum afurðastöðva í mjólkuriðnaði. Sala mjólkur til vinnslu hjá þessum fyrirtækjum var um 4.800 tonn árið 2024 og jókst um 3,9% milli ára.

Tafla 4. Sala mjólkurvara í lítrum og kg á liðnum árum.

VÖRUFLOKKAR	Sala í ltr og kg					Breyting til 2024	
	2000	2010	2020	2023	2024	frá 2010	frá 2023
Mjólk og sýrðar vörur	46.846.306	46.019.573	38.049.294	37.848.920	38.111.368	-17,2%	0,7%
Rjómi og sýrður rjómi	2.040.739	2.333.831	3.232.888	3.029.966	3.014.872	29,2%	-0,5%
Skyr og skyrdrykkir	1.875.837	3.023.405	2.739.674	3.428.044	3.643.349	20,5%	6,3%
Viðbit	1.518.387	1.857.719	2.327.611	2.445.248	2.524.364	35,9%	3,2%
Ostar	3.937.832	5.245.193	5.993.589	6.492.666	6.542.805	24,7%	0,8%
Duft	627.966	702.761	1.144.450	1.367.128	1.360.025	93,5%	-0,5%
SAMTALS ALLS	56.847.067	59.182.482	53.487.506	54.611.972	55.196.783	-6,7%	1,1%

SALA UMREIKNUÐ Í LÍTRA MJÓLKUR MIÐAÐ VIÐ FITU OG PRÓTEIN

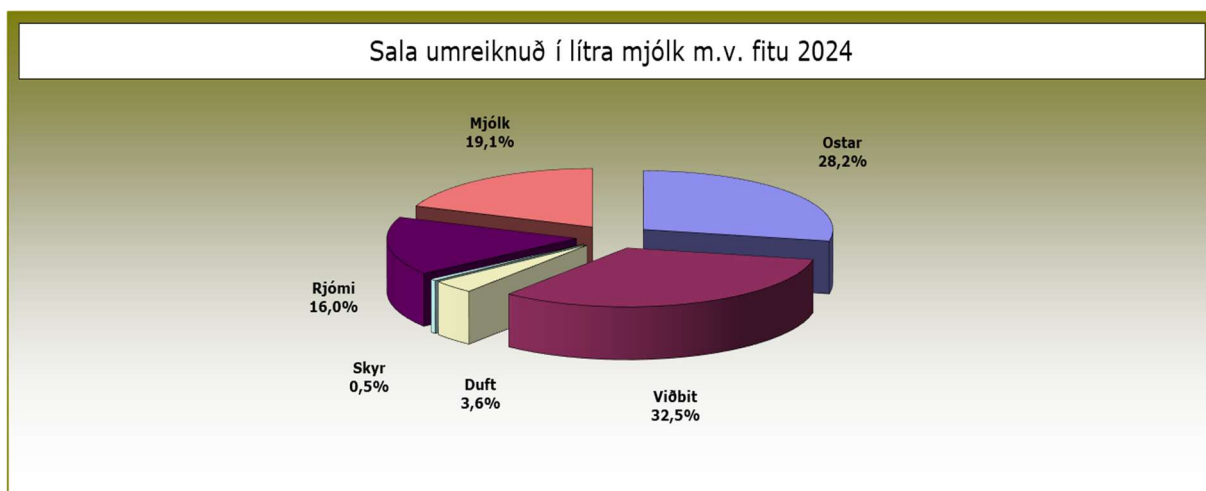
Sala árið 2024 umreiknuð á fitu jókst um 1,3% frá fyrra ári og var 150,4 milljónir lítra. Sala umreiknuð á prótein árið 2024 var 132,6 milljón lítrar og jókst milli ára um 1,1%.

Frá árinu 2013 hefur sala á fitugrunni verið meiri en sala á próteingrunni. Árið 2024 var mismunur sölu á fitu- og próteingrunni um 17,8 millj. lítra. Mismunurinn sýnir að nú þarf um 17,8 milljónum lítra meira af mjólk til að svara eftirspurn eftir fituríkari mjólkurafurðum heldur en þarf til að svara eftirspurn eftir próteinríkari afurðum. Til að tryggja nægt framboð af öllum vörum árið 2024 þurftu aðildarfélög SAM þess vegna að kaupa 17,8 milljónum lítrum meira af mjólk heldur en þörf var fyrir vegna innlendrar eftirspurnar eftir vörum mælt á próteingrunni eingöngu.

Mismuni á sölu á fitu- og próteingrunni er ekki hægt að mæta með öðrum leiðum en útflutningi á afurðum úr þeim efnabætti sem minna selst af innanlands. Verð á útflutningsmörkuðum eru lág og skila ekki nægum tekjum til að aðildarfélög SAM geti skilað bændum lögbundnu lágmarksverði fyrir mjólk sem notuð er til framleiðslu á mjólkurvörum sem seldar eru erlendis.

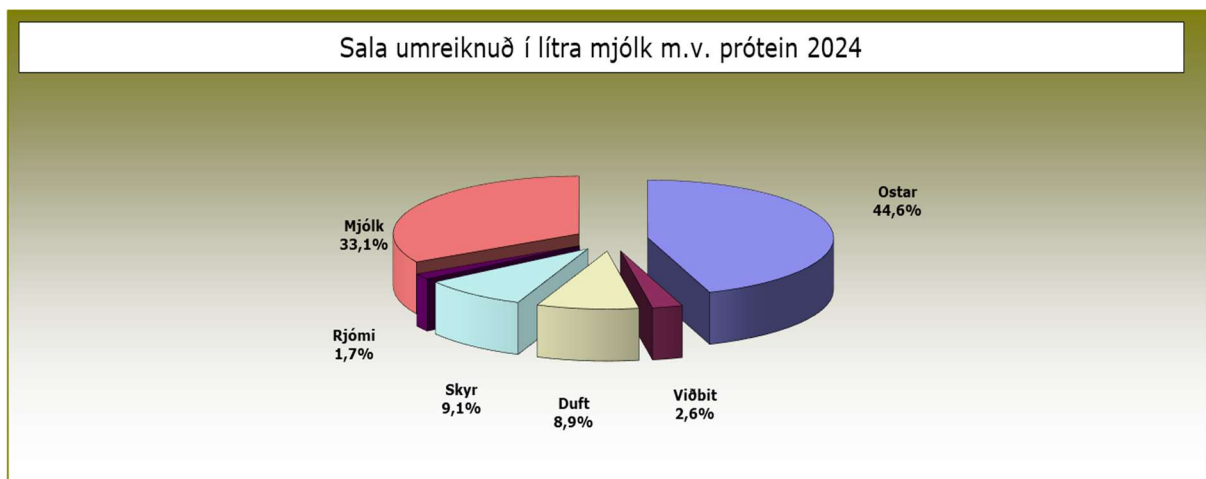
Til að tryggja nægjanlegt framboð allt árið af innlendum mjólkurafurðum og greiðslu á lögbundnu lágmarksverði fyrir mjólk þurfa aðildarfélög SAM þess vegna að bera tap af útflutningi vegna mismunar á eftirspurn á fitu- og próteinhluta. Þann kostnað þurfa önnur fyrirtæki sem framleiða mjólkurafurðir á Íslandi ekki að bera.

Umreiknað á fitu var sala á ferskvörum 35,7% af heildarsölu mjólkurvara árið 2024 og dróst saman um 0,3 prósentustig frá árinu 2023. Heildarhlutur birgðavara (viðbit, ostur og duft) í umreiknaðri sölu miðað við fitu árið 2024 var 64,3%. Breyting milli ára var innan við eitt prósentustig í öllum vöruflokkum.

Mynd 4. Hlutfallsleg skipting á sölu mjólkur milli vöruflokka miðað við fitu árið 2024.

Umreiknað á prótein jókst sala á ferskvörum 2024 í 43,9% af heildarsölu mjólkurvara árið 2024 úr 43,1% árið 2023. Heildarhlutur birgðavara í sölu miðað við prótein árið 2024 var 56,1%.

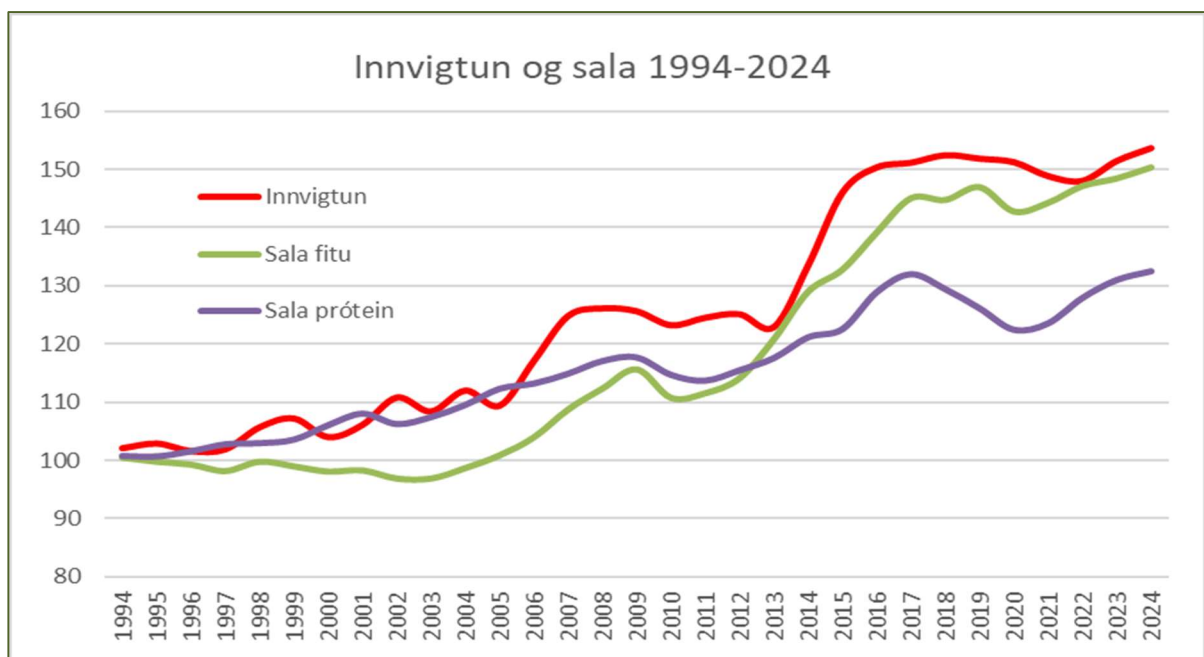

Mynd 5. Hlutfallsleg skipting á sölu mjólkur milli vöruflokka miðað við prótein árið 2024

Frá 1993 til 2017 jókst sala á innlendum birgðavörum jafnt og þétt, hvort sem litið er til heildarsölu eða sölu á hvern íbúa. Frá 2017 til 2021 hélst heildarsala birgðavara nokkuð jöfn í magni, en þar með minnkaði salan nokkuð á hvern íbúa. Frá 2022 hefur sala birgðavara aftur aukist í takt við fjölgun íbúa.

Sala innlendra osta náði hámarki á hvern íbúa árið 2016 en dróst saman um rúm tvö kíló á mann til 2020. Síðustu þrjú ár hefur sala innlendra osta á hvern íbúa aftur náð jafnvægi. Skýringar þessara breytinga eru meðal annars aukinn innflutningur erlendra osta.

Þegar þróun sölu frá árinu 1993 er skoðuð kemur í ljós að sala birgðavara hefur aukist samtals um 95%, en á sama tíma hefur sala ferskværa minnkað um 17%. Til samanburðar hefur íbúum Íslands fjölgað um 46% á sama tíma. Rétt er að taka fram að til framleiðslu á hverju kíló af birgðavörum þarf marga lítra mjólkur (t.d. þarf um 10 ltr af mjólk í hvert kíló af osti og um 21 lítra af mjólk í hvert kíló af smjöri). Aukin sala birgðavara síðustu áratuga hefur leitt af sér um 53% aukningu á heildarsölu mjólkur frá íslenskum kúabúum til íslenskra afurðastöðva. Það er aukning úr tæpum 100 milljónum lítra í um 153,5 milljónir lítra. Mynd 6 hér fyrir neðan sýnir þróun innvigtunar og sölu frá 1993 til 2024.

Mynd 6. Þróun mjólkurframleiðslu (innvigtunar) og sölu mjólkurafurða á Íslandi 1994-2024

HEILDARSALA UMREIKNUÐ Á FITU OG PRÓTEIN

Vegna neyslubreytinga breyttist hlutfall á milli sölu reiknaða á fitugrunni og próteingrunni síðustu tvo áratugi, þó einkum á árunum frá 2012 til 2019. Árið 2012 var sala á fitugrunni 1,3 milljónum lítra lægri en á próteingrunni, en fram til 2019 jókst sala á fitugrunni hratt og það ár var sala á fitugrunni orðin 20,7 milljónum lítra hærri en sala á próteingrunni.

Frá 2017 til 2020 dróst sala á próteingrunni saman, meðal annars vegna aukins innflutnings osta, en frá 2020 til 2024 hefur sala á próteingrunni aukist á ný og mismunur sölu á fitu- og próteingrunni hafði lækkað í 17,8 milljónir lítra árið 2024.

Yfirlit sölu mjólkurafurða reiknað á fitu- og próteingrunn frá árinu 2004 til 2024 er birt í töflu 5 á næstu blaðsíðu.

Tafla 5. Sala almanaksáranna 2004 til 2024 umreiknuð í lítra mjólk miðað við fitu og prótein.

Ár	Sala umreiknuð í lítra mjólkur		Mismunur a) - b)
	a) m.v. fitu	b) m.v. prótein	
2004	98.649.788	109.538.183	-10.888.395
2005	100.768.328	112.315.513	-11.547.185
2006	103.870.701	113.207.615	-9.336.914
2007	108.695.040	114.880.974	-6.185.088
2008	112.296.910	117.119.187	-4.822.277
2009	115.578.564	117.667.979	-2.089.415
2010	110.657.216	114.696.290	-4.039.074
2011	111.489.161	113.692.483	-2.203.322
2012	114.143.061	115.455.991	-1.312.930
2013	120.802.939	117.625.945	3.176.994
2014	128.967.850	121.183.320	7.784.530
2015	132.832.674	122.629.610	10.203.064
2016	139.204.556	129.032.673	10.171.883
2017	145.113.569	132.051.453	13.062.116
2018	144.778.867	129.491.804	15.287.063
2019	146.984.651	126.248.446	20.736.205
2020	142.778.851	122.454.533	20.324.318
2021	144.292.096	123.635.536	20.656.560
2022	147.203.455	127.997.303	19.206.152
2023	148.505.671	131.095.895	17.409.776
2024	150.371.028	132.580.049	17.790.979
Breyting frá 2023	1,3%	1,1%	2,2%

SALA DRYKKJARMJÓLKUR

Heildarsala á drykkjarmjólk (nýmjólk, léttmjólk, undanrennu og fjörmjólk) var 20,8 milljónir lítra árið 2024 og minnkaði um 0,1% frá árinu 2023. Sala á drykkjarmjólk hjá aðildarfélögum SAM hefur minnkað um 11 milljónir lítra frá árinu 2010, eða um 34,5%.

Tafla 6. Þróun sölu drykkjarmjólkur 1995 til 2024.

Vörutegundir	1995	2010	2020	2023	2024	Breyting frá 2010	Breyting frá 2023
Drykkjarmjólk, lítrar	39.742.732	31.734.388	22.400.119	20.873.779	20.801.518	-34%	0,1%
SAMTALS m.v. fitu	27.309.015	18.782.886	15.424.972	15.234.208	15.364.861	-18%	0,9%
SAMTALS m.v. prótein	41.334.135	32.850.555	23.649.885	21.706.542	21.607.991	-34%	-0,5%

INNFLUTNINGUR

Innflutningur mjólkurvara var 1.402 tonn árið 2024 og jókst um rúm 246 tonn frá 2023. Innflutningur á ferskum vörum jókst um 82 tonn og innflutningur á dufti um 5 tonn. Innflutningur osta jókst um 160 tonn. Árið 2024 nam innflutningur um 13% af sölu innlendra osta. Í magni hefur innflutningur osta aukist um 681 tonn frá árinu 2016, þegar sala innfluttra osta nam 5,1% af sölu innlendra osta. Hlutfall erlendra osta hefur þannig nær þrefaldast frá 2016.

Samtök afurðastöðva í mjólkuriðnaði áætla á hverju ári hvað mikla mjólk þarf til framleiðslu á innfluttum mjólkurvörum. Á próteingrunni reiknaðist innflutningur árið 2024 um 10,5 milljónir lítra á próteingrunni og um 7,1 milljónir lítra á fitugrunni.

Mikil aukning var á innflutningi á fitu- og próteingrunni frá 2023 til 2024, eða +17,3% á fitugrunni og +19,7% á próteingrunni.

Tafla 7. Innflutningur mjólkurvara á árunum 1995 til 2024, tonn.

Vöruflokkur	1995	2000	2020	2023	2024	Breyting frá 2000	Breyting frá 2023
Ferskvörur	10	394	264	258	341	-53	83
Smjör	0	0	4	6	5	5	-1
Ostur	42	162	645	843	1.003	841	160
Duft	0	0	19	49	54	54	8
SAMTALS	52	556	931	1.156	1.403	847	247

Heimild: Útflutningsskýrslur Hagstofu Íslands og útreikningar SAM.

ÚTFLUTNINGUR

Mikil aukning varð á útflutningi mjólkurafurða frá 2023 til 2024. Útflutningurinn jókst um 1.530 tonn vegna aukins útflutnings á skyri til Evrópu. Útflutningur á skyri varð alls 3.156 tonn, en á móti minnkaði útflutningur á osti um 126 tonn og útflutningur á undanrennudufti minnkaði um 340 tonn. Um 98 tonn af smjöri voru seld erlendis vegna útflutningsskyldu sem samsvara móttækinni mjólk umfram heildargreiðslumark. Umreiknað á próteingrunn samsvarar útflutningur um 21 millj. lítra bæði árið 2023 og 2024; en á fitugrunni reiknast útflutningur um 1,1 millj. lítra árið 2023 og um 3 millj. lítra árið 2024.

Allur útflutningur á smjöri er vegna framleiðslu mjólkur umfram greiðslumark, en meirihluti útflutnings á próteingrunni er vegna misvægis í sölu á fitu og próteini innanlands.

Tafla 8. Útflutningur mjólkurvara á árunum 1995 til 2023, tonn.

Vöruflokkur	1995	2000	2022	2023	2024	Breyting frá 2000	Breyting frá 2023
Ferskvörur	0	14	3	9	159	145	150
Viðbit	89	236	80	22	98	-138	76
Skyr	0	0	1.041	1.384	3.156	3.156	1.772
Ostur	0	0	1.273	860	734	734	-126
Duft	0	106	270	370	30	-76	-340
SAMTALS	89	356	2.667	2.645	4.177	3.821	1.530

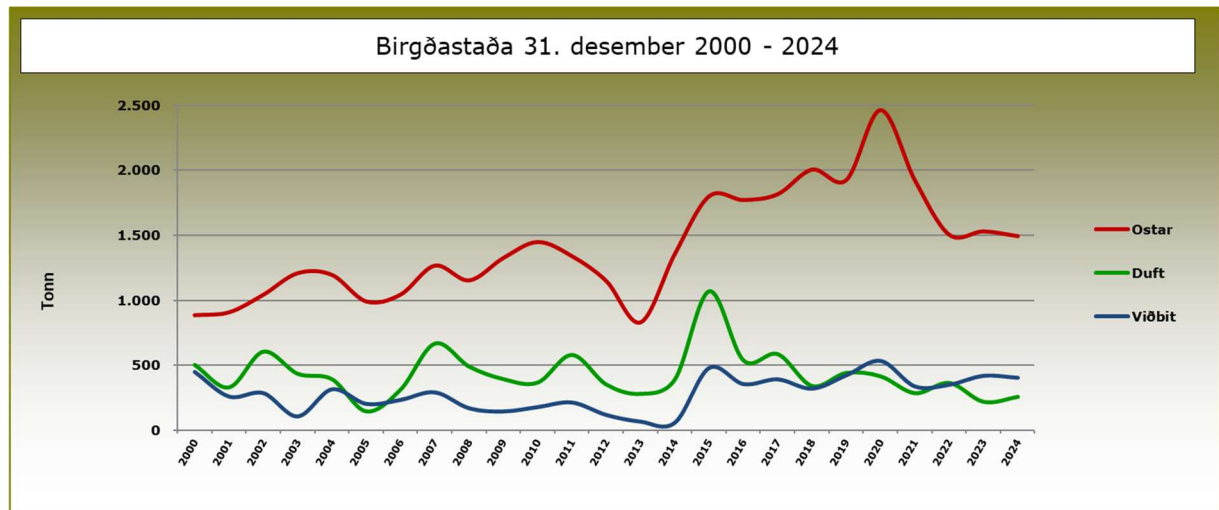
BIRGÐIR VIÐBITS, OSTA OG DUFTS

Birgðir mjólkurvara í landinu minnkuðu um 13 tonn árið 2024. Ostabirgðir minnkuðu um 37 tonn og voru 1.492 tonn í árslok og smjörbirgðir minnkuðu um 15 tonn og voru 403 tonn í árslok. Birgðir af dufti voru 257 tonn í árslok 2024 og höfðu hækkað um 38 tonn á árinu.

Birgðir mjólkurvara hjá aðildarfélögum SAM í landinu miðast að jafnaði við að mögulegt sé að tryggja nægt framboð af öllum mjólkurafurðum allt árið, til að mæta sveiflum í framleiðslu og eftirspurn. Sala á viðbiti er að jafnaði 210 tonn á mánuði og birgðir í árslok 2024 námu því um tveggja mánaða sölu. Sala á dufti

er um 113 tonn á mánuði og birgðir nema því rúmlega tveggja mánaða sölu. Sala á osti er um 545 tonn á mánuði og birgðir nema því tæplega þriggja mánaða sölu.

Við mat á birgðum osta er nauðsynlegt að benda á að ostur er „lifandi vara“ og hluti af framleiðsluferli algengustu tegunda osta er geymsla þeirra við ákveðin hitastig í að lágmarki tvo mánuði áður en þeir eru tilbúnir til neyslu. Til að unnt sé að tryggja nægt framboð osta sem eru tilbúnir til neyslu hverju sinni, eru lágmarks birgðir osta á hverjum tíma um 1.500 tonn miðað við mánaðarlega sölu árið 2024. Til skýringa á birgðum osta í lok árs 2020 er rétt er að minna á að birgðir osta voru þá óvenju miklar vegna sölutregðu af völdum heimsfaraldurs Covid-19.

Mynd 7. Þróun birgðastöðu á viðbiti, ostum og dufti á árunum 2000 til 2024.

SALA, BIRGÐIR OG ÚTFLUTNINGUR MIÐAÐ VIÐ FITU

Lækkun birgða árið 2024 var 3,4% miðað við fitu, eða sem nemur um 0,7 millj. lítrum. Útflutningur nam um 3 milljónum lítra á fitugrunni og jókst um 2 milljónir lítra frá fyrra ári.

Tafla 9. Framleiðsla og ráðstöfun mjólkur árin 2010 til 2024 umreiknað í lítra af mjólk miðað við fitu.

Ár	Umreiknað í lítra mjólk m.v. fitu					
	Birgðir í upphafi	Innvegin mjólk	Seldar afurðir	Útflutningur	Birgðir í lok	Mismunur
2010	12.766.209	123.178.275	110.657.216	11.111.916	14.255.427	-80.075
2011	14.255.427	124.462.110	111.489.161	11.879.927	15.317.232	31.217
2012	15.317.232	125.092.988	114.143.061	13.547.255	11.636.267	1.083.637
2013	11.636.267	122.913.961	120.802.939	2.048.961	8.390.204	3.308.124
2014	8.560.088	133.513.735	128.967.850	762.410	11.112.828	1.230.735
2015	11.112.828	146.034.433	132.832.674	144.353	22.970.399	1.199.834
2016	22.970.399	150.322.481	139.204.556	11.535.614	20.861.432	1.691.278
2017	21.254.260	151.116.865	145.113.569	3.400.734	22.696.395	1.160.427
2018	22.676.923	152.408.980	144.778.867	7.360.924	22.425.317	520.795
2019	22.425.317	151.838.668	146.984.651	4.944.228	23.187.874	-852.767
2020	22.865.745	151.180.148	142.778.851	5.480.364	26.097.624	-310.946
2021	26.097.624	148.827.748	144.292.096	6.546.735	21.077.503	3.009.038
2022	21.267.678	147.966.914	147.203.455	2.933.066	19.612.363	-514.292
2023	19.402.088	151.423.108	148.505.671	1.064.851	21.969.386	-714.712
2024	21.969.386	153.559.445	150.371.028	3.030.106	21.224.376	903.321
Breyting frá 2023	13,2 %	1,4 %	1,3 %	184,6 %	-3,4 %	-226,4 %

SALA, BIRGÐIR OG ÚTFLUTNINGUR MIÐAÐ VIÐ PRÓTEIN

Birgðir umreiknaðar í lítra mjólkur miðað við prótein hækkuðu litillega á árinu 2024 eða um 0,2%. Útflutningur nam 21 milljónum lítra á próteingrunni sem var nær óbreytt frá fyrra ári (-0,2%).

Tafla 10. Framleiðsla og ráðstöfun mjólkur árin 2010 til 2024 umreiknað í lítra af mjólk miðað við prótein.

Ár	Umreiknað í lítra mjólk m.v. prótein					
	Birgðir í upphafi	Innvegin mjólk	Seldar afurðir	Útflutningur	Birgðir í lok	Mismunur
2010	19.793.402	123.178.275	114.696.290	8.635.410	20.656.645	-1.016.668
2011	20.656.645	124.462.110	113.692.483	10.665.406	21.794.533	-1.033.667
2012	21.794.533	125.092.988	114.455.991	13.504.866	17.366.590	560.074
2013	17.366.590	122.913.961	117.625.945	5.758.562	13.137.335	3.758.709
2014	13.361.308	133.513.735	121.183.320	4.807.970	20.878.743	5.010
2015	20.878.743	146.034.433	122.629.610	9.459.853	33.982.442	841.272
2016	33.982.442	150.322.481	129.032.673	24.077.984	27.359.049	3.835.217
2017	20.008.431	151.116.865	132.051.453	17.002.229	29.366.248	705.366
2018	29.373.231	152.408.980	129.491.804	22.839.883	28.017.046	1.433.478
2019	28.017.046	151.838.668	126.248.446	22.499.704	29.684.595	1.422.969
2020	29.916.732	151.180.148	122.454.533	22.653.329	36.102.322	-113.304
2021	36.102.322	148.827.748	123.635.536	31.814.571	27.677.298	1.802.665
2022	27.800.118	147.966.914	127.997.303	24.938.908	23.662.983	-832.162
2023	23.381.210	151.423.108	131.095.895	21.039.072	22.687.516	-18.165
2024	22.687.516	153.559.445	132.580.049	21.002.446	22.733.434	-68.968
Breyting frá 2023	-3,0 %	1,4 %	1,1 %	-0,2 %	0,2 %	279.7 %